

Anna Siciak, *Deutsch Helena (1884–1982)* [w:] Tekstowa kartoteka osobowa przemyslan, pod red. Anny Siciak, na stronie Przemyskiej Biblioteki Publicznej

Helena Deutsch

Helena Deutsch, z domu Rosenbach, przemysłanka, z wykształcenia lekarz ze specjalnością psychiatrii, jako pierwsza zajmowała się w sposób naukowy psychologią kobiety, ponadto jako pierwsza osoba z Polski zajęła się ruchem psychoanalitycznym.

Jej specjalnością były psychologia kobiet i kobieca seksualność, o czym opublikowała pierwszą na świecie książkę. Była asystentką sławnego wiedeńskiego psychiatry Zygmunta Freuda (1856–1939) i jako pionierka psychoanalizy zapisała się w historii nauki.

Helena Rosenbach urodziła się 9 października 1884 r. w Przemyślu jako córka żydowskiego adwokata Wilhelma Rosenbacha i jego żony Reginy Fass. Jej matka mówiła w domu po niemiecku, natomiast Helena, jej brat i obie siostry dawały pierwszeństwo językowi polskiemu. Duchowo z Przemyślem nie rozstała się nigdy. Jej autobiografia jest uważana za hołd złożony Przemyślowi, o którym pisała, że „pozostał dla niej centrum świata”. Wychowana w asymilowanej rodzinie żydowskiej, uważała się za Polkę.

Od najwcześniejszych lat Helena cierpiała z powodu towarzyskich ambicji i konformizmu swojej matki. O wiele lepiej rozumiała się ze swoim ojcem, który był dla niej wzorem do naśladowania. Jego postępowanie stanowiło dla niej bodziec do poszerzania swoich horyzontów intelektualnych i zdobycia niezależności. W wieku 14 lat opuściła prywatną szkołę i przygotowy-

wała się podczas prywatnych lekcji do matury, co zajęło jej siedem lat.

Jako czternastolatka Helena Rosenbach zaprzyjaźniła się z znacznie starszym polskim obrońcą w sprawach karnych i przywódcą partii socjaldemokratycznej Hermanem Liebermanem (1870–1941), który zwrócił jej uwagę na politykę. Połączyło ich z czasem namiętne uczucie, mające wpływ na całe życie Heleny. W 1907 r. Helena Rosenbach złożyła egzamin maturalny, na który wówczas potrzebowała – jako kobieta – specjalnego zezwolenia.

Po maturze studiowała Helena Rosenbach na wydziale medycznym na Uniwersytecie w Wiedniu. Wybrała medycynę, choć zamierzała pójść w ślady ojca, jednak austriackie prawo zabraniało wówczas kobietom podejmowania studiów prawniczych. Kiedy Helena rozpoczęła studia w Wiedniu w 1907 r., Herman Lieberman został posłem w parlamencie wiedeńskim. W 1910 r. Helena wzięła udział wraz z Liebermanem w międzynarodowym kongresie socjaldemokratycznym w Sztokholmie. W tym samym roku Helena przeniosła się na studia medyczne do Monachium, gdzie u psychiatry Emila Kraepelina (1865–1926) w laboratorium psychologii eksperymentalnej zaczęła swoją pracę naukową.

W 1911 Helena Rosenbach zakończyła związek z Liebermanem, który nie chciał się rozwieść z żoną ze względu na swoją pozycję w partii. Podczas jej ostatniego roku studiów w Monachium poznała i pokochała wiedeńskiego internistę Feliksa Deutscha (1884–1964). W 1912 r. poślubiła go i w tym samym roku obroniła doktorat z medycyny. Od 1912 do 1918 Helena Deutsch pracowała jako asystentka w

Uniwersyteckiej Klinice Psychiatrycznej w Wiedniu u Juliusa Wagnera von Jauregg (1857–1940), który w 1927 r. otrzymał nagrodę Nobla. Zatrudnienie na tym stanowisku wykluczała jej płeć, więc mogła w klinice pracować jako asystentka jedynie do chwili zakończenia wojny i powrotu z frontu mężczyzn-lekarzy.

W styczniu 1917 r. Helena urodziła jedyne dziecko, syna Martina. Nadal prowadziła pracę naukową, starając się połączyć macierzyństwo z intensywną pracą intelektualną.

W 1918 r. Helena przystąpiła jako członek do Wiedeńskiego Towarzystwa Psychoanalitycznego. W tym samym roku rozpoczęła psychoanalizę szkoleniową u lekarza chorób nerwowych Zygmunta Freuda. W tym czasie musiała zrezygnować z pracy u Juliusa Wagnera von Jauregg, który całkowicie odrzucał psychoanalizę i był wrogiem teorii Freuda. Naukę psychoanalizy przerwała w 1919 r., ponieważ Freud potrzebował godzin, które jej poświęcał dla pacjenta, znanego później jako „Człowiek-Wilk”. W 1923 r. Deutsch przeprowadziła się do Berlina, gdzie nadal się kształciła w dziedzinie analizy i przeszła analizę szkoleniową u Karla Abrahama.

Zygmunt Freud uważał Helenę Deutsch za swoją asystentkę. Dzięki współpracy z nim rozwinęła się w znaczącą przedstawicielkę szkoły psychoanalitycznej. W 1925 r. ukazało się jej wielkie dzieło „Zur Psychologie der weiblichen Sexualfunktionen” [O psychologii kobiecych funkcji seksualnych], pierwsza psychoanalityczna książka poświęcona psychologii kobiety.

Helena Deutsch przyczyniła się do zorganizowania powstałego w 1925 r. Wiedeńskiego Instytutu Szkoleniowego, którym od początku kierowała, mając do-

świadczenie w tej dziedzinie, jako że przez szereg lat była przewodniczącą komisji szkoleniowej Wiedeńskiego Towarzystwa Psychoanalitycznego. Jako sekretarz Instytutu pracowała Anna Freud (1895–1982), młodsza córka Freuda.

W 1935 r. przenieśli się z rodziną do Bostonu (Massachusetts). Małżonkowie Deutsch zdecydowali się na to w okresie nasilającego się nazizmu i ze względu na syna Martina, który działał aktywnie w ruchu oporu przeciw reżimowi pod przywództwem Engelberta Dolfussa (1892–1934).

W Ameryce Helena Deutsch została członkiem Instytutu Bostońskiego Stowarzyszenia Psychoanalityków, w którym poświęciła się przede wszystkim szkoleniu psychoanalityków. Oprócz tego pracowała w kierowanej przez dr. Stanleya Cobba (1887–1968) klinice Massachusetts General Hospital, w której jej mąż Feliks Deutsch założył oddział psychosomatyczny. Została również profesorem w bostońskim uniwersytecie.

W swojej pracy naukowej Helena Deutsch była ciągle zależna od uznania Zygmunta Freuda. Niektórzy historycy ruchu psychoanalitycznego uważają, że Freud nie cenił prac teoretycznych Heleny, choć polegał na jej zdolnościach terapeutycznych i szkoleniowych. Zawsze jednak wszystko co napisała dedykowała Freudowi. Gdy gratulowała Freudowi w 1936 na jego 80. urodziny, odpowiedział Helenie kartą z życzeniami szczęścia i napisał na jej brzegu: „Z miłością, jednak nieprzejednany”.

W końcu lat 30. małżonkowie Deutsch kupili w Ameryce farmę, którą ochrzczili polską nazwą czarownicy „Baba-Jaga”. Posiadanie własnego kawałka ziemi

miało istotny wpływ na poczucie stabilizacji w życiu całej rodziny. W 1944/1945 ukazały się dwa tomy dzieła Heleny Deutsch „Psychologie of women” [Psychologia kobiety], w latach 1948–1954 zostało dokonane niemieckie tłumaczenie pod tytułem „Psychologie der Frau”. Do początku lat 70. książka miała trzynaście wydań. Była także tłumaczona na francuski i hiszpański.

Obok swojej pracy naukowej udzielała się jako polityczna aktywistka i feministka. W USA uczestniczyła w latach 60. i 70. w marszach protestacyjnych przeciwko wojnie w Wietnamie. Była ceniona jako kobieta walcząca, ale nie była w swych poglądach o psychoanalizie i feminizmie nigdy dogmatyczna, na co jej liczni wrogowie zwracali uwagę. Od swoich siedemdziesiątych urodzin Helena Deutsch ograniczała swoją rozległą działalność, brała jednak udział w pracy stowarzyszenia psychoanalitycznego.

Jej pamiętniki najpierw zostały wydane pod angielskim tytułem *Confrontation with myself. An epilogue* (1973) i później przetłumaczone na niemiecki pod tytułem *Selbstkonfrontation. Die Autobiographie der grossen Psychoanalytikerin* [Konfrontacja z samą sobą] (1975). Helena Deutsch zmarła 29 kwietnia 1982 w wieku 97 lat w Cambridge (Massachusetts).

Syn Heleny i Feliksa – Martin Deutsch (1917–2002), należał do najwybitniejszych amerykańskich fizyków nuklearnych. Był profesorem Massachusetts Institute of Technology. Uczestniczył w pracach Manhattan Project, którego celem było skonstruowanie bomby atomowej. Był bliski otrzymania Nagrody Nobla w 1956 r. za odkrycie cząstki antymaterii pozytronium.

Choć istnieje bogata literatura dotycząca życia i pracy naukowej Heleny Deutsch w językach angielskim, niemieckim oraz innych, polskiemu czytelnikowi ta postać została przybliżona dopiero 26 lat po jej śmierci, dzięki polskiej wersji jej autobiografii opublikowanej przez Wydawnictwo Cyklady w 2008.

Literatura: Helena Deutsch, *Konfrontacja z samą sobą: epilog*, przekł. [z ang.] Adam Pluszka, Warszawa 2008; Jolanta Żyndul, *Posłowie*, [w:] Helena Deutsch, *Konfrontacja z samą sobą: epilog...*, s. 255-280; Ernst Probst / 05. April 2002, In Liebe, doch unversoehnt. Zum 20. Todestag am 29. April 2002 von Helene Deutsch / Pionierin der Psychoanalyse, "Kultura extra – das online magazin", Oktober 2004:

www.kultura-extra.de/literatur/spezial/in_liebe.html;

Ernst Probst, *Helene Deutsch. Die Kennerin der Frauenpsyche*: www.med-kolleg.de/helene_deutsch.html